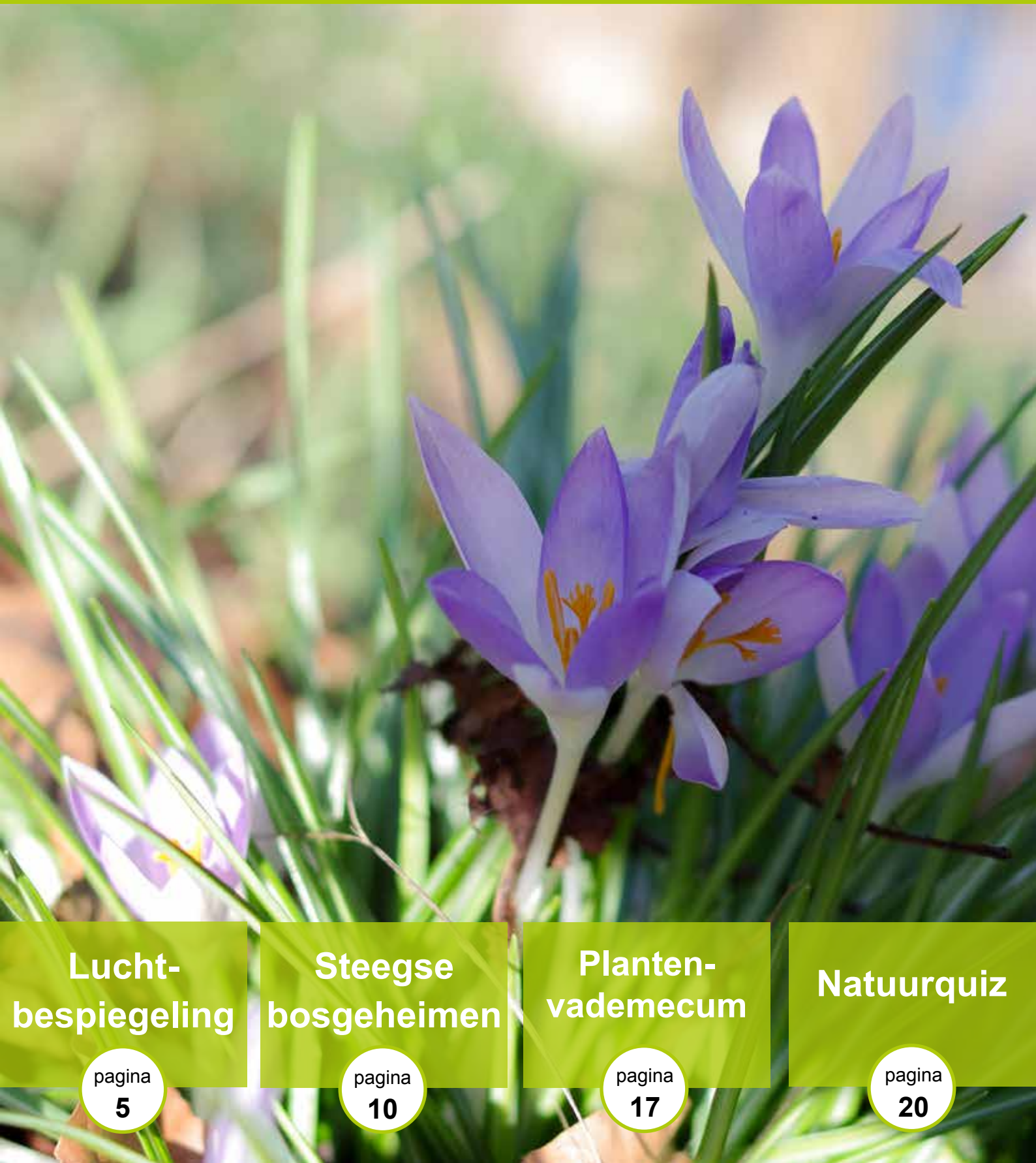

ivn KARWIJ

IVN Oost-Veluwezooom | Lente 2021 | 46e jaargang nr. 1

**Lucht-
bespiegeling**

pagina
5

**Steegse
bosgeheimen**

pagina
10

**Planten-
vademecum**

pagina
17

Natuurquiz

pagina
20

ICT

visie

**Computers
op maat
Onderhoud
Netwerken
Reparatie
Supplies**

Emmastraat 29 • 6881 SN Velp • (026) 3640641
Internet: www.ictvisie.eu

4	Van de redactie	14	Noest vegeteren op knoestige gastheren
5	Luchtbespiegeling	17	Het plantenvademecum van Arie Koster
6	Grondwerkers: slakken	18	De wolf is terug in Nederland
8	Werkgroep bijspijkeren: vooruitblikken	20	Natuurquiz
9	Ondek de natuur met obsIdentify	22	Regulier beheer, bijzondere groeiplaats
10	Voorwandelen: Steegse bosgeheimen	23	In dankbare herinnering
12	Werkgroepen uitgelicht		

Kopij voor het volgende nummer
voor 24 mei 2021 mailen naar:
redactiekarwij@ivnoostveluwezoom.nl

COLOFON

Verschijnt vier keer per jaar in maart, juni, september en december. Oplage: 330 exemplaren.
Artikelen overnemen mag, maar wel met bronvermelding en onze toestemming.
Artikelen in Karwij weerspiegelen niet altijd de mening van de redactie van
IVN Oost-Veluwezoom.

Redactie Karwij
Redactie Karwij: Jeroen Boland en Floor Scholten. Vormgeving: Bart Riggeling.

Aan dit nummer werkten mee: Anne Sleeboom, Corlène van den Camp, Herma Scherpenzeel, Jannie de Jong, Jochem Macaré, Karin Otermann, Marijke Dammers, Marieke Grijze, diverse leden en het bestuur.
Foto voorpagina: Floor Scholten

Leden- en donateursadministratie
Jaarlidmaatschap: minimaal € 20,00
Donatie: minimaal € 12,50
IBAN: NL92INGB0001417280
t.n.v. IVN Oost-Veluwezoom en met vermelding naam lid/donateur.
Maaïke van Roekel, Mezenlaan 27
6951 HD Dieren
penningmeester@ivnoostveluwezoom.nl
Telefoon: 06-12 21 97 67
Opzeggen: schriftelijk voor 1 december

Bestuur
Voorzitter - Willem Cramer
Secretaris - vacature
Penningmeester - Maaïke van Roekel
Publieksactiviteiten - Bouzian Salama
Lid - Mieke de Graaff, Richard van Gelder

Secretariaat bestuur
secretaris@ivnoostveluwezoom.nl
Postadres: De Klaproos
Korenbloemstraat 21, 6991 VN Rheden

Mutaties
Nieuwe leden:
M. van Huijstee

Opzeggingen:
R. van Dort
I. Tjassens

Drukker: Editoo B.V. Arnhem

Bij ons ben je op het juiste adres voor Fairtrade artikelen en (h)eerlijke foodproducten. Alles gemaakt met respect voor mens en milieu. Elk product met een eigen FAIRHAAL. Een feestje om te geven en om te ontvangen.

Loop eens binnen en laat u verrassen!

**EETERIJ
de Jutberg**

Natuurlijk smakelijk!

Bij Eeterij de Jutberg is het sfeervol genieten van een lunch of diner. Onze gerechten worden "natuurlijk" bereid met verse kruiden uit eigen tuin. Ook met kinderen kunt u bij ons prima terecht. Voor en na het eten kunnen zij lekker uitrusten in de speeltuin of op het springkussen. Bij Eeterij de Jutberg kunt u ook nog heerlijk nagenieten van een lange wandeling of fietstocht door het nationaalpark De Veluwezoom.

Voor meer informatie: www.eeterijdejutberg.nl

Van de redactie

Lente! Het voorjaar komt eraan. En hoewel we nog allemaal beperkingen ervaren door corona, brengt de lente vast ook nieuwe kriebels, betere vooruitzichten, en ieder geval meer licht en zon. En kansen om vaker naar buiten te gaan. Voorlopig nog niet in groepsverband, maar ook dat zal heus weer een keer komen. In de tussentijd hopen we met deze nieuwe KARWIJ alvast wat leuk leesvoer te bieden. En inspiratie.

Wat is de KARWIJ laat dit keer, hoor ik jullie denken. Dat klopt. De KARWIJ is dit keer niet op de eerste van de maand op de mat gevallen. Maar hopelijk op of rond de vijftiende. We hebben de verschijningsdata ietsje opgeschoven. Zo lopen ze meer gelijk met de seizoenen. En eerlijkheid gebied ons te zeggen dat het ook iets beter uitkwam. Qua tijd.

Het leesplezier is er vast niet minder om.

*Namens de redactie,
Floor Scholten*

Van het bestuur

We zitten nog middenin de periode dat er helaas veel niet door kan gaan. Het is zuur voor alle werkgroepen dat er niet gewandeld of gevogeld kan worden, en dat het kringetje klein wordt. Ook de Natuurgidsenopleiding die we gezamenlijk met IVN Arnhem organiseren - en die in januari zou starten - is een jaar uitgesteld. Dat is erg jammer voor de 24 deelnemers, en ook voor onze afdeling: we willen immers maar wat graag nieuwe, enthousiaste gidsen verwelkomen in de werkgroepen. We zitten er om te springen.

Het bestuur vergadert al een tijdje met videobellen: zeker niet helemaal wat het was, je kunt echt maar een voor een praten, maar toch leuk om elkaar te zien. Her en der zie je nu 'webinars' en online-lezingen opduiken. Daar zijn voor ons ook vast leuke dingen mee mogelijk. We houden jullie op de hoogte.

ALV

We willen de voorjaars-ALV houden op dinsdag 13 april. Deze kan waarschijnlijk niet in De Klaproos plaatsvinden, maar zal dan online via Teams (videobellen) worden gehouden. We kunnen ons voorstel-

len dat niet iedereen hier ervaring mee heeft, en er wellicht tegenop ziet. Om zoveel mogelijk leden de kans te geven de ALV 'bij te wonen' gaan we daarom wat proefsessies opzetten om iedereen wegwijs te maken. Hierover komt nog een aparte mail.

De Klaproos

De Klaproos wordt goed gebruikt als cursus- en vergaderlokaal. We willen de zaal nog wat leuker aankleden en inrichten zodat deze ook als gezellig 'groencafe' kan fungeren. Samen met o.a. de scholenwerkgroep gaan we eerst bekijken welke materialen in het lokaal moeten worden opgeslagen, zodat we weten waar we rekening mee moeten houden als we gaan 'schuiven met de spullen'. Er wordt al rekening gehouden met hier en daar een kleurtje op een muur. Mensen met creatieve ideeën hierover zijn van harte welkom!

Het zal nog even duren voor we elkaar weer bij normale (buiten)activiteiten kunnen begroeten. Blijf gezond, geniet van het voorjaar, en hopelijk 'zien' we elkaar toch spoedig bij de ALV.

Namens het bestuur, Willem Cramer

Luchtbespiegeling

Verwondering over het feit dat vogels en vliegtuigen niet uit de lucht vallen... Dit is vast een kinderlijke gedachte voor een volwassene die heus wel weet dat knappe koppen dit al lang kunnen verklaren. Toch is het bijzonder dat vogels en vliegtuigen door het schijnbare 'niets' kunnen vliegen.

Die onzichtbare lucht is overal en altijd om ons heen. Gelukkig maar, want wij kunnen zonder lucht niet leven. Lucht bestaat uit verschillende gassen, voor 78% uit stikstof, 20 % uit zuurstof, 1% uit argon en de rest is onder andere koolstofdioxide en waterdamp. Zuurstof hebben wij mensen en dieren nodig voor de ademhaling en stofwisseling. In de natuur produceren planten en bomen via fotosynthese zuurstof.

Waterplanten, zoals waterpest, hoornblad en fonteinkruid voorzien het leven onder water van zuurstof. De beweging van het wateroppervlak door wind en regen zorgt ook voor zuurstof (diffusie) in het water.

Maar hoe kom je eigenlijk aan de hoeveelheid zuurstof die bijvoorbeeld in zuurstofcilinders zit? Het blijkt dat zuurstof industrieel geproduceerd kan worden door het destilleren van vloeibare lucht. Zo'n industrieel gas wordt in zuivere vorm veel toegepast in de medische wereld voor behandeling van mensen met ademhalingsproblemen. Zuurstof is bijvoorbeeld ook nodig bij laswerkzaamheden, in de luchtvaart en in de tanks van duikers.

Wind

Lucht is behalve onzichtbaar ook ongrijpbaar, maar je kunt lucht wel voelen. Door verschil in luchtdruk ontstaat beweging in de atmosfeer en gaat het waaien. Dit kan variëren van een lekker koel windje

in de zomer tot een verwoestende storm in het najaar. Op de wind worden zaden verspreid en vanuit verre landen waait soms Saharazand onze kant uit. Ook geuren en geluiden worden gedragen door de wind.

Veel dieren hebben een uitstekende reukzin en zijn snel verdwenen als ze mensengeur ruiken. Als je dieren wilt spotten, houd er dan rekening mee uit welke richting de wind komt. Stemmen kunnen worden gedragen door de wind, vooral over water kun je soms letterlijk verstaan wat verderop wordt gezegd.

Wind speelt een rol bij de vogeltrek. Als de wind uit het zuidwesten komt, kun je vogels goed zien omdat ze vrij laag vliegen. Waait de wind uit het noorden of oosten dan vliegen de meeste vogels veel hoger om te profiteren van wind in de rug. Roofvogels zoals buizerds, sperwers, wouwen, visarenden en kiekendieven maken tijdens zonnige dagen gebruik van de opstijgende warme lucht, de thermiek. Ooievaars maken eveneens vaak gebruik van thermiek. Dit zag ik een keer op een zomerse dag tijdens een concert in de tuinen van Middachten. Het was mooi om te zien hoe een paar ooievaars hoog in de lucht, naar het leek in harmonie met de muziek, aan het zweven waren.

Tekst: Jannie de Jong

Beeld: stockfoto

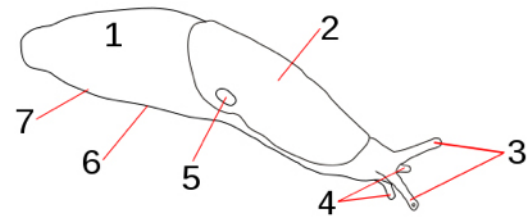
Grondwerkers: Slakken

Aarde, wie kent het niet. De een is bang voor vuile handen, de ander kijkt vol bewondering naar al het leven dat de bodem herbergt. Want in onze bodem leven grote groepen grondwerkers. Zij hebben de belangrijke taak om alle planten en dieren die doodgaan, te verwerken tot nieuwe grondstoffen voor de volgende generatie planten. Zij zorgen dat er niets verloren gaat, dat de recycling van grondstoffen compleet is. Dit jaar wil ik stilstaan bij al die grondwerkers, die ons dagelijks gratis diensten verlenen.

Wie zijn die grondwerkers?

Bij grondwerkers kun je denken aan regenwormen, naakt- en huisjesslakken, spinachtigen, pissebedden, miljoen- en duizendpoten, kevers en mieren. Maar ook grotere dieren zoals de mol leveren hun bijdragen in dit systeem. In dit eerste artikel sta ik stil bij de slakken. We hebben ze allemaal weleens gezien, maar wat weten we van ze. Tja, je tuinplanten moeten er soms aan geloven; dat is balen. Maar welk dier maakt gebruik van liefdespijlen? Welk dier bleekt in de zon, terwijl jij er juist bruin van wordt?

Slakkenhumor

De bouw

De slak heeft een staart (1), een mantelschild (2), ogen (3), tentakels die geuren herkennen, voedsel vinden (4), een ademopening (5), een voet (6) en rond die voet een rand (7). De ogen, ja die ken je misschien wel. Zodra je in de buurt komt, trekt de slak ze vlug in. Kinderen vinden dat heel leuk om te zien, al is het eigenlijk slakje pesten.

Je weet nu hoe een naaktslak eruitziet. Die naaktslak is gevoelig voor uitdroging, verstopt zich graag in de bodem, in holtes. Hij is vooral nachtactief, maar vast en zeker ken je ook de huisjesdra-gende slak. Het huisje beschermt deze slak tegen uitdroging en predatie. De huid van deze slak is minder taai, en deze slak is dan ook eetbaar. Egels, muizen, zanglijsters en merels lusten ze maar wat graag. Soms kun je op een plek meerdere lege huisjes vinden. Dan weet je dat hier een dier gesmuld heeft. De wijngaardslak, een echte tuinslak die relatief groot is en leeft van diverse soorten planten, is voor sommige mensen een echte delicatessen.

Naaktslak

Niet op alle slakken zout leggen

De voet van een slak is gespierd en zorgt dat dit weekdier, dat vooral uit water bestaat, zich kan verplaatsen. De voetspier zal hiervoor afwisselend samen trekken en zich weer uitrekken. De slijmerige huid voorkomt uitdroging, maar het slijm speelt ook een grote rol in de voortbeweging. De weg wordt voor de slak voorzien van een glijlaag, zo loopt het 'gesmeerder'. Deze laag kun je heel goed zien als je het spoor van een slak volgt. De slak kent diverse gevaren, waaronder temperatuur, licht en vooral zout. Een slak leeft dan ook graag tussen de afgevalen bladeren, onder stenen en gaat vooral bij vochtig weer, 's avonds, op pad. Klimaatopwarming is ongunstig, want vluchten is geen optie gezien zijn kruiptempo. De slak verschiet daarom van kleur, wordt steeds lichter, want wit absorbeert minder warmte dan zwart. En zout, daarvan krimpt hij doordat het lichaamsvocht van de slak in het zout trekt. Zout overleeft de slak niet. Het gezegde is dan ook: niet op alle slakken zout leggen.

Het slakkenhuisje

Het huisje dat de slak op zijn rug draagt, is in het begin heel klein en teer. Soms zelfs doorzichtig. We spreken dan nog over het embryohuisje. In het eerste levensjaar maakt de slak continu bouw materiaal voor zijn huis. Hij gebruikt hiervoor vooral kalk. Het huisje groeit tegelijk met het lijf van de slak. Wel zo handig. De slak gebruikt de mantel om te bouwen. Deze mantel ligt in het centrum van het gat. Steeds wordt er dicht bij het lichaam van de slak weer een stukje aan het huisje gebouwd. Je begrijpt wel dat

kalkrijke grond dus een stevig huis oplevert, en zure grond een dun en fragiel huis. Wanneer het huisje licht beschadigt, kan een slak dit repareren. Maar zonder huisje kan deze slak niet leven.

Gewone tuinslak

Witgerande tuinslak

Barnsteenslak

Voortplanting

Een slak wordt ongeveer 7 jaar, als alles goed gaat. Na 2 à 3 jaar is een slak geslachtsrijp. De slak is hermafrodiet, dus én man én vrouw. Twee slakken die 'het' doen, bevruchten elkaar wederzijds. Ze zetten eitjes in pakketjes af. Maar hoe gaat de paring in zijn werk?

Zodra de lentekriebels komen, zullen de huisjesslakken zich al wriemelend en knuffelend om elkaar heen winden. Dat gebeurt wel in slakkentempo, dus kan maar zo een halve dag duren. Tijdens dit proces vindt een waar riddertoernooi plaats. Als echte cupido's vuren ze kalkpijltjes op elkaar af, die in de zachte voet blijven steken. In die kalkpijltjes zitten hormonen zodat de partner straks de zaadcellen niet af kan breken (verteren) als zij niet tevreden is over de kwaliteit ervan. Zo zorgt hij ervoor dat zijn zaadcellen straks echt bij haar eicellen terechtkomen. Je begrijpt dat elke slak uiteraard probeert geen 'liefdespijltjes' op te vangen, dan kan zij kiezen of zij het zaad wel wil, of een geschiktere partner zich aanbiedt. Tot zover de romantiek van al dat gewriemel en geknuffel.

Een naaktslak is minder krijgslustig. Vaak kruipen twee slakken samen ergens in, maken een slijmdraad en laten zich daarlangs zakken. Ze knuffelen en eenmaal op de juiste hoogte rollen ze hun jongeheer uit. En ja, die kan soms wel een meter lang worden.

Parende huisjesslakken

Parende naaktslakken

Eitjes van slak

Voedsel en leefgebied

We kennen wel honderd soorten slakken in Nederland. 'De' slak bestaat dus niet. Een slak eet dode bladeren, levende planten (brandnetels, boterbloemen maar ook hosta's), paddenstoelen en dode dieren (regenwormen). Hij is vooral een afvaleter. Zijn leefgebied bestaat vaak uit een open terrein, een grasland, tuin, bosrand. Maar ook in de hei, bij duinen kom je ze tegen.

In je tuin ken je de gewone tuinslak en de witgerande tuinslakken. De gewone is iets groter en het huisje heeft meer wentelingen. De huisjes kunnen geen, een of meer banden hebben. Iets om straks wellicht zelf eens op te letten als je komend jaar op slakkensafari gaat.

Tekst en beeld: Corlène van den Camp

Werkgroep bijspijkeren: vooruitblikken

Na een jaar waarin we geen enkele activiteit konden organiseren, maken we voor dit jaar een voorzichtige planning. Zo langzamerhand komen er allerlei digitale lezingen of cursussen beschikbaar, ook via het IVN landelijk. Ook wij willen beginnen met digitale informatiedeling.

De Provincie Gelderland werkt samen met IVN Gelderland aan plannen voor de zogenaamde recreatiezonering. Dit betekent dat de natuurgebieden op de Veluwe worden ingedeeld in verschillende zones: van het openstellen van drukke zones, zoals rondom bezoekerscentra, tot het afsluiten van bepaalde natuurgebieden waar men voldoende rust voor het wild wil garanderen. Meer informatie hierover willen we jullie geven via een digitale bijspijkerbijeenkomst.

Voor vorig jaar hadden we al een zoek- en ontdekavond over vleermuizen in het dorp Rheden gepland onder leiding van vleermuisexpert Herman Heskamp. Dit jaar hopen we op *maandag 26 april* bij de Klaproos op pad te kunnen gaan. Nadere informatie hierover volgt, waarschijnlijk via mail of op de website.

In de eerste week van juni nemen we jullie weer mee naar de Velperwaarden, waar de ontwikkeling

van het Rivierklimaatpark IJsselpoort gestaag verdergaat; hiervoor verwijzen we naar Karwij 2020-4. Dag en tijd worden via ledenmail bekendgemaakt.

Enigszins normale avonden hopen we in het najaar weer te kunnen organiseren. We denken aan informatie over het systeem 'Heideboerderij' en een lezing over 'Sporen in het landschap'.

De activiteiten van onze werkgroep zijn vooral bestemd voor de leden van de afdelingen Oost-Veluwezoo, Eerbeek en omgeving en KNNV Arnhem. Belangstellende donateurs zijn ook welkom. We ontvangen van jullie graag nieuwe ideeën. Dus, heb je zelf een onderwerp dat je met anderen wilt delen? Meld het bij Herma of Anton via bijspijkeren@ivnoostveluwezoom.nl.

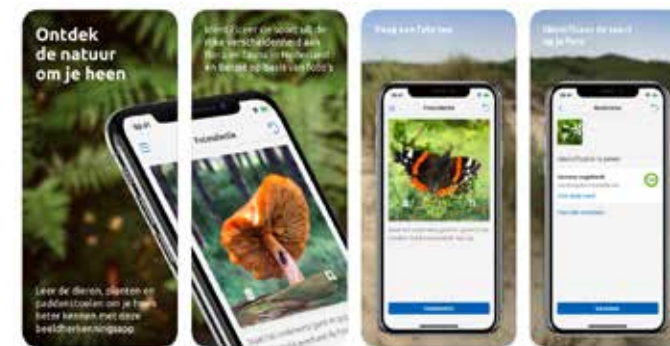
Tekst: Herma Scherpenzeel

Beeld: Floor Scholten

Ontdek de natuur met ObsIdentify

Overkomt jou dat ook zo vaak? Je loopt door de natuur, ziet een leuke plant, een beestje of een paddenstoel, die komt je ergens bekend voor, maar... je geheugen laat je in de steek en je weet niet (meer) wat de naam is. Alle naslagwerken heb je thuisgelaten. Wat nu? Gelukkig heb je wel je smartphone bij je. Daar had je net de app ObsIdentify op geïnstalleerd...

Je neemt een of meer foto's en na een paar klikken weet je de naam. Je krijgt er ook nog extra soortinformatie bij. Voor de duidelijkheid geeft de app het zekerheidspercentage aan. Bij een lagere score worden vaak meerdere soortnamen aangegeven met bijbehorende zekerheidspercentages. Eventueel kun je meer foto's toevoegen, zodat de betrouwbaarheid omhoog gaat. Nu word je enthousiast: deze app maakt de zoektocht naar namen opeens heel leuk!

Wilde planten en dieren herkennen

ObsIdentify is een app van waarnemingen.nl en kan wilde planten en dieren herkennen van een foto. De app herkent meer dan 22.000 soorten in Nederland en België. Er zijn veel verschillende soortgroepen opgenomen: planten, vogels, paddenstoelen, zoogdieren, vissen, reptielen, amfibieën, dag- en nachtvlinders, sprinkhanen en krekels, vliegen en muggen, spinnen, slakken, bijen en wespen. De app herkent enkel wilde soorten en geen kamerplanten, tuinplanten en huisdieren.

Opslag in waarneming.nl

ObsIdentify helpt je dus om waarnemingen door middel van foto's op naam te brengen met hulp van een online soortherkenningsservice. Daarnaast kun je optioneel de waarnemingen opslaan in de databanken van waarneming.nl. Hiervoor moet je in de app een eigen account aanmaken. De gebruikte foto's worden meegezonden met de waarneming. Bij een soortherkenning met meer dan 90% zekerheid kan de waarneming direct met zekerheid in de database van waarneming.nl worden ingevoerd. De waarneming en de meegezonden foto's zijn daarna zichtbaar voor alle gebruikers van de website. Je

kan zelf kiezen of je gebruik wilt maken van deze optie. De meeste mensen doen dit alleen bij bijzondere waarnemingen. Je kan de app dus ook goed gebruiken om gewoon lekker te oefenen met soortherkenning of op een mooie zomerdag beestjes bij de naam te noemen...

Ontstaansgeschiedenis

ObsIdentify heeft een bijzondere ontstaansgeschiedenis. Op de site van waarneming.nl voegen velen foto's toe bij hun melding als 'bewijsmateriaal'. Miljoenen foto's zijn zo al verzameld. Vaak zijn de beelden met smartphones gemaakt en van matige kwaliteit. Verrassend genoeg helpt precies dit laatste de apps voor beeldherkenning vooruit. Juist de minder goede foto's 'trainen' het systeem. Eerder werden dit soort apps gemaakt met perfecte plaatjes van collecties uit musea. Maar gebruikers maken in het veld zelden een perfecte foto. Dit ogenschijnlijk zwakke uitgangsmateriaal is nu dus juist het sterke punt geworden van ObsIdentify.

Regelmatig is de app helemaal zeker van zijn zaak en scoor je 100% zekerheid. De makers melden echter dat de app niet onfeilbaar is en dat in sommige gevallen de identificatie onjuist is, ook wanneer deze 100% juist scoort. Dus blijf vooral ook zelf nadenken en op onderzoek uitgaan!

ObsIdentify is gratis voor zowel Android als iOS. Voor de herkenning van soorten heb je wel wifi of een internetverbinding nodig.

Tekst: Karin Otermann

Beeld: ObsIdentify en Appstore

Bronnen:

De Volkskrant 22 december 2020

Demofilmje op ivn.nl

ivn.nl/van-bezoeker-tot-onderzoeker/obsidentify-waarneming.nl/apps/obsidentify/

Voorwandelen: Steegse bosgeheimen

Welke geheimen kent het bos bij De Steeg? Deze wandeling van ongeveer 5 kilometer stond voor december 2020 gepland, het vervolg kennen we - en nu is het alweer voorjaar. De route leidt door een gevarieerd bosgebied met opvallende culturele elementen. Deze beschrijving is een primeur. Maak je zelf de wandeling, wie weet ontdek je dan nieuwe geheimen, of herontdek je de verschijnselen van het voorjaar.

We starten in De Steeg op de Amaliahoek, ook met de fiets en de 'dorpenlijn', bus 43, prima bereikbaar.

De Amaliahoek

De Amaliahoek, een plein midden in het dorp, is sinds de opening in 2012 een blikvanger door zijn bijzondere bogen en banken. Het ontwerp is van de hand van vormgever Ruud-Jan Kokke, die werd geboren in Velp. De bogen zijn geïnspireerd door de daklijsten van huizen in De Steeg. Op de bankjes staan teksten van bekende Nederlanders die op de een of andere manier een band hadden met De Steeg. Ga zitten en tref Louis Couperus, Lydia Rood, Wim Kan, Gerard Reve en Nescio. Hun tekst- en versregels hebben allemaal iets natuurlijks.

En de lezer mag raden, of zelf ter plekke vaststellen, wie dit schreef: *Er is een open plek, daarin klimt het gele korenveld naar boven ...*

We laten de teksten ons inwerken, dat kan gedachteloos door er lang genoeg op te zitten. We gaan op pad, richting bos. We steken over en passeren de

voormalige RK-kerk waarin nu een antiekzaak is gevestigd. Rechts hiervan gaan we de Diepesteeg in - ongetwijfeld een van oudste wegen en, als holle weg, 'naamgever' van het dorp.

We passeren de Boecop, de voormalige pastorie, die momenteel gemeenschapsdoelen dient, maar ook woonbestemming heeft. Ooit, in 1902, zat op deze plek het circus van Jules Brantsen. In 2014 werd er weer een circusvoorstelling georganiseerd door een nazaat van deze 'circusbaron van Rhederoord'. We gaan het spoor over en vervolgen onze weg. Het laatste huis aan de rechterhand heet 'Klein Duimpje'.

Klein Duimpje

In Klein Duimpje - *what's in a name* - woonde grootgrondbezitter Theodorus Pieter Viruly, ondernemer in zeep en kaarsen in Gouda. Dat wil zeggen: als hij tijd had om uit te rusten van zijn drukke Hollandse bestaan, waarin hij ook nog eens drie decennia lang liberaal lid was van de Eerste Kamer. Wie met IVN wandelde door de Onzalige Bossen, weet dat het bos resten herbergt van de 'Koepel van Viruly'. In vroeger dagen een mooi uitzichtpunt; nu een plek om weg te dromen naar weleer. De villa is een rijksmonument uit 1908, Klein Duimpje prijkt boven de voordeur. Het op het huis afgestemde historische tuinontwerp is van L.A. Springer, een kenmerkend voorbeeld van zijn 'gemengde tuinstijl'. Romantische elementen met slingerende gazons, formele elementen zoals rechte lijnige paden met trappen, zichtassen en terrassen.

Bij de Y-splitsing houden we rechts aan en vervolgen de weg. Net voor het wildrooster gaat een pad rechts omhoog. Voordat je dit pad inslaat: kijk vooral even naar de 'kunstboom' met Veluwe dieren.

Links aanhouden en bij de Y-splitsing weer links. Ga het klaphek door, dan loop je over de rand van een voormalige zandafgraving. Daar in de diepte kun je

water zien glinsteren. Een moerassig gebied met een poel waar vooral bij warm en droog weer de wilde zwijnen zich prima vermaken, laven en verzorgen. Je kunt desgewenst om de poel heenlopen.

Hulleksgat

De poel aan de Diepesteeg staat lokaal bekend als het Hulleksgat. Deze is ontstaan uit een van de vele zandafgravingen die er vroeger waren op de hellingen van de Veluwezoom. De poel is ruim 100 m2 groot en is een van de grotere poelen in de gemeente Rheden. Algemene soorten die er groeien, zijn riet en kroos. Beschermde soorten zijn er niet waargenomen; wel de invasieve exoot Japanse duizendknoop. De poel is relatief goed onderhouden, er is zelfs vis aanwezig. Om verlanding te voorkomen is het wel nodig de oevers te maaien.

Volg het pad verder, dan loop je langs een 'bomenrondeel'. Sta stil bij dit aangeplante groepje bomen, ga er eens in het midden staan, en laat je verrassen. Bij T-splitsing hou je rechts aan, dan is het opletten geblazen. Na een paar honderd meter zie je links in het bos, een eindje van het pad af, de Duivelssteen.

De Duivelssteen

Wie aan de Veluwezoom denkt, heeft niet direct grote zwerfstenen op het netvlies. Toch zijn ze er wel. Op toeristische plattegronden van de Middachterbossen tussen De Steeg en Ellecom uit de beginjaren van de vorige eeuw staan twee stenen vermeld als bezienswaardig. Het gaat om de Duivelssteen en de Grote Steen. De stenen trokken in die tijd veel aandacht, in de dorpen verkocht men er ansichtkaarten van, vaak afgebeeld met zittende of liggende wandelaars of fietsers. Zitbanken boden de vermoeide wandelaar rust van het overwinnen van het hoogteverschil vanaf Ellecom. Over deze stenen is veel gefantaseerd, geschreven en onderzocht. Het pad, dat je even verlaten hebt om de Duivelssteen te bewonderen, ga je verder volgen. Op de kruising linksaf en dan na 50 meter op de kruising rechtdoor.

Het bos ziet er eerst nog open uit. De beuken laten weinig licht door, onder de bomen zal niets groeien - hooguit jonge beuken. Dan wordt het bos wat donker-

der, in het dennenbos vind je aan je rechterhand een stenen monument. Dit monument is in 2009 geplaatst ter nagedachtenis aan het onderduikershol dat zich hier vroeger bevond.

Het onderduikershol

Van april 1943 tot februari 1944 verbleven vier leden van de joodse familie Van Baaren uit Dieren in het hol. Ook enkele anderen vonden er een tijdelijke verblijfplaats. De schuilplaats werd gegraven op initiatief van de Dierenaar Tieme Beuving. De mensen in het onderduikhol werden bevoorrad door inwoners van Dieren en Ellecom, met gevaar voor eigen leven. Het onderduikershol was getuige van lijdzaam overleven en afwachten, maar helaas ook onherstelbaar leed: de onderduikplek werd verraden en de familie weggevoerd om nooit terug te keren. Dichtbij het monument is een kuil die de plaats van het vroegere onderduikershol markeert.

We volgen het pad verder. Tussen twee mountainbikepaaltjes door gaan we linksaf een smal pad in. Uitgekomen bij het fietspad gaan we linksaf, zo komen we uit bij de Lappendeken. Op deze landbouwenclave lagen ooit kleine kaveltjes. Soms lopen er koeien, af en toe dwalen er Schotse Hooglanders.

Bij de kruising gaan we rechtdoor over fietspad en bij de zessprong nemen we het pad steil en schuin naar beneden. Let op: dit is een mountainbike pad, dus daar niet blijven wachten.

We blijven het brede pad volgen, totdat we links een huis zien en hier voorlangs lopen. De bewoonde wereld is weer bereikt. Bij de Y-splitsing houden we rechts aan, langs het hek met weilanden. Zo komen we weer uit op de weg naar Amaliahoek.

Tekst: Marijke Dammers en Jeroen Boland

Beeld: Jeroen Boland

Bronnen:

Ambt en Heerlijkheid, Oudh. Kring Rheden Rozendaal: edities 56: 169 (dec. 2010) en 66: 208 (sept. 2020)

skbl.nl/jules-brantsen-van-rhederoord-dan-liever-circusbaron/

Werkgroepen uitgelicht

De Karwij-redactie

Dit jaar gaan we in elke editie van KARWIJ een of meer werkgroepen uitlichten. Als eerste zijn 'we' zelf aan de beurt: de redactie. Dat is niet omdat we zulke haantjes-de-voorsteden zijn, maar omdat de redactie van KARWIJ al een tijdje licht onthand is, én omdat we ons eigenlijk nooit echt voorgesteld hebben aan jullie als lezers. Bij dezen.

Er is een tijd van komen en een tijd van gaan. Dat gold ook voor de 'oude' redactie van KARWIJ. Eind 2019 was het tijd voor een nieuwe redactie om het stokje over te nemen. Die 'nieuwe redactie', dat zijn wij: Jeroen Boland, Floor Scholten en Bart Rigging. Met zijn drietjes doen we elk kwartaal ons uiterste best een mooie KARWIJ te produceren. En dat lukt. Zij het soms met wat beren op de weg. Want: drie is niet veel. Gelukkig hebben we ook hulp van trouwe correctoren zoals Anne Sleeboom, en trouwe schrijvers, die elk kwartaal weer mooie artikelen leveren. En van leden die, soms onverwacht, mooie bijdragen mailen.

Jeroen, Floor en Bart

Jeroen is sinds 2015 lid van de afdeling, maar kent de IVN al veel langer omdat ie van wandelen houdt en natuur. Hij startte enthousiast in vier werkgroepen, maar merkte dat zijn energie en ideeën te snel opdroogden. Eind 2019 kriebelde het weer, toen de KARWIJ-redactie vacant werd. Dat sloot goed aan bij zijn passie voor taal, redigeren, natuurfotografie

en publieksgerichte media. Jeroen heeft ook een tekstbedrijf als freelancer, al is dat nu op een laag pitje.

Jeroen beleeft de natuur vooral in ommetjes langs de rivier en in de bossen rond Velp en Rozendaal. Al is hij ook elders in onze langgerekte dorpen- en gemeenten geregeld te vinden, al dan niet met zijn tienerkinderen. Jeroen volgt de natuurontwikkeling van Velperwaarden met belangstelling, maar neemt ook actie op zwerfval en illegale stort. Met andere IVN'ers ruimt hij sinds dit jaar rivierplastic langs de IJssel. De natuur speelt ook een rol zijn werk: het intomen en verwijderen van Aziatische duizendknopen - fenomenale plantensoorten.

Floor is ruim twee jaar geleden in Velp komen wonen, maar was daarvoor al lid van IVN Oost-Veluwezoo. Omdat die Veluwezoo haar altijd weer blijft boeien. Het liefst gaat ze eropuit in de bossen achter Rozendaal of in de Velperwaarden, bekapt met haar nieuwe 'oude' camera: een tweedehandsje. Ze had tien jaar lang een taal- en tekstbedrijf,

maar werkt sinds 2020 als (eind)redacteur voor de overheid. Taal is zeg maar echt haar ding. Net als natuur overigens. Al weet ze daar nog lang niet alles van. Dit jaar zou ze de natuurgidsenopleiding gaan doen, maar dat is een jaartje uitgesteld.

En dan Bart. Bart sloot aan bij de redactie als opmaker. Dat is een van zijn hobby's en hij is er behoorlijk bedreven in. Dat komt onder meer omdat-ie ook al jaren de opmaak verzorgt van De Bijenstal, het ledenblad van de imkervereniging Arnhem-Velp en omstreken. Dat sluit meteen aan bij zijn andere passie: imkeren en honing maken. Bart stak de KARWIJ in een fris, nieuw jasje, dat paste meteen als gegoten.

Er was toch nog een vierde?

Dat klopt. Toen we in januari vorig jaar begonnen aan dit karwei, bestond de redactie uit vier personen. Niko Wolswijk sloot aan, maar moest helaas, door omstandigheden, ook weer afhaken. Hij pakt voorlopig even geen klussen meer op, maar blijft voor de afdeling incidenteel actief als gids. Dat is dan wel weer goed nieuws!

Het seizoenskarwei KARWIJ

We werken nu al een jaar prettig samen in het team van drie. Al is het soms flink aanpoten. Gelukkig zijn we heel aardig op elkaar ingespeeld. We weten van elkaar wat wel en niet werkt. Wie wat leuk vindt en wie waar goed in is. Terwijl Floor vooral de taak op zich neemt om het magazine in elkaar te zetten, de puntjes op de i te verzorgen, de eindredactie te doen en Bart te voorzien van input, heeft Jeroen vooral de rol van kopij-jager. En hij schrijft regelmatig artikelen, zo ook in deze editie. Daarnaast belt

hij veel met mensen en stemt dingen af. En Bart? Die wacht altijd rustig af tot de kopij zijn kant op komt en zet dan, telkens weer, in een ijtempo een prachtig blad in elkaar.

We zien de KARWIJ-redactie als een leuke lancering midden in de afdeling: je hoort van alles, actieve leden zijn open en bereikbaar, en je kunt in goed overleg leuke krenten uit de pap kiezen. Helaas bracht 2020 ook een implosie van vrijwilligersactiviteit en verenigingsleven. En daarmee van ontmoeting, delen en verrijking. Via KARWIJ proberen wij, ondanks de brede tegenslagen, leven in de brouwerij te houden!

Redacteur worden?

We kunnen best nog wat extra hulp en enthousiasme gebruiken. Want, we willen graag meer kunnen doen. En minder stressen. We zoeken daarom nog een of meer redacteurs. Mensen die het leuk vinden te bellen en te interviewen, of leuke artikelen te schrijven en mensen te betrekken. Kortom: iemand of iemanden uit de club die het leuk vinden om meer van die dingen voor KARWIJ op te pakken.

Interesse? Laat het ons weten via redactiekarwij@ivnoostveluwezoo.nl

En tot slot: heb je zelf een leuk artikel-idee? Kom ermee! We horen ook graag over welke onderwerpen jullie graag meer zouden willen lezen in KARWIJ. Laat het ons weten via bovengenoemd e-mailadres.

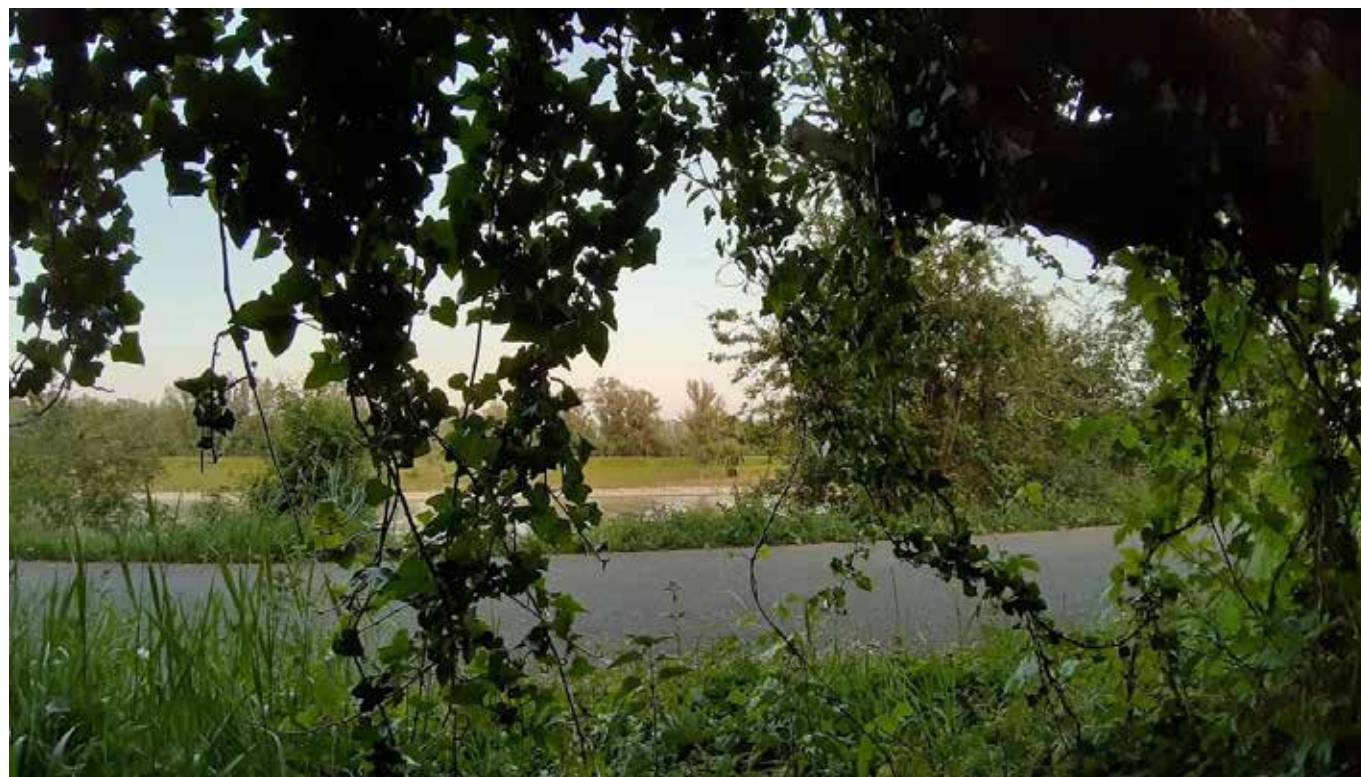
Tekst: Floor Scholten

Beeld: Jeroen Boland en Floor Scholten

Noest vegeteren op knoestige gastheren

Ooit bekeek ik een knotwilg met vrij hoge stam. In de kruin van die boom viel me iets op, maar wat? Opvallend anders gevormde takken, oranje besjes: een lijsterbes, en die stond erachter. En toch viel de kroon samen met die van de wilg. Wat bleek? De lijsterbes stond niet achter, maar in de wilg! De knot als drager van de epifyt, de 'plantbewoner'. Ik zag het pas toen ik het doorhad.

Als kleuter tekenen we versimpelde bomen. De stamvoet en stam, tak aanzetten en takken, bladeren en vruchten. Zo blijft het op ons netvlies: als boom ben je individu, daar sta je dan op de aarde, je redt je maar en succes ermee. Doorgaans vergroenen kleuterbomen onze bewoonde omgeving, en zeker het publieke deel ervan. Er wordt zo min mogelijk aan risico en achterstallig onderhoud overgelaten. Want: de kosten, en: er zou eens.

De getemde boom

Het zogenaamde opkronen, of weghalen van enkele van de onderste takken, is daarvan een uiting die soms wordt overdreven. De boom dient zijn kroon in het gareel te houden, de proactieve mens helpt daarbij, zodat die mens er bij voorbaat géén last van krijgt. De geconditioneerde boom. In het buitengebied is het vaak niet anders: ook agrarisch-natuurlijk beheerde bomen worden getemd. De knotboom is ook een bedenkfel van mensen, maar wel nét even anders.

Aan het begin van de Roodwilligenstraat in Duiven staat een aantal wilgen met lage knot. In de nabijheid een geklepelde berm, strak sloottalud, kaal weiland.

Het geeft de bomen iets weemoedigs. Totdat je verder kijkt, en zich een waar diorama ontrolt ... op de knot van de boom. Op het mooiste exemplaar zag ik een pruik van de gewone vlier met daarnaast een haarstukje van kleeftkruis.

De knot als pronkstuk

Het Huis te Lathum staat op een verhoogd terreintje. Ooit bepaalde hoogwater rondom waar de mens droge voeten hield en waar ooi, riviermoeras en zomerweide zich uitstrekten. In de oevers van de droge greppel naast het Huis staan mooie knotwilgen met de eikvaren als gast. Dit is een notoire

epifyt, dus die vindt zijn plekje wel, zeker dankzij de sporenverspreiding. Op de knotwilg voelt hij zich ook senang.

Langs de Lathumseveerweg bij Velp staat het restant van een meidoornhaag. Uitgegroeid en verwaarloosd, alles bij elkaar een paar honderd meter. Na het knippen en scheren voor het broedseizoen, wordt de haag besprongen door tal van eenjarige en meerjarige kruipende, slingerende en rankende klimmers en bloeiers. In de haag staan een stuk of vijf knotwilgen als echte natuurmonumenten, stoere bakens. Eén daarvan raakte ooit gespleten, en rotte in, groeide scheef. De beide vitale helften van de boom zijn uit elkaar geweken tot een tweekoppig knot-organisme. Dat meet maar liefst zes meter breedte van knot naar knot. De nijgende stammen zijn gedrapeerd met klimop, dat zo een overhang creëert.

Aan de Engsestraat bij Duiven staat een verwaarloosd rijtje knotwilgen. Ik loop naar de uitgeholde stam met verkurkte bast. Wat nog van de stam

overbleef, torst de ook uitgeholde knot. Bovenin zie ik een regelmatige structuur, deze oogt anders dan het uitgedroogde en vermolmdde spinhout. Het restant van een natuurlijk bijennest: twee gebogen raten, leeg, krom en verweerd maar herkenbaar. Ooit is het door een zwerm gebouwd, mogelijk had een koningin er haar broed. Opvallend is dat op een steenworp een opstelplaats van bijenkasten is. Nu is het uitgewoonde nest een bouwval.

Monnikenwerk op knotwilgen

Nu ben ik een nieuwsgierige leek. Een deskundige, die hier honderd jaar geleden minstens zo poëtisch over schreef, was de Nederlandse botanicus Cornelis van Steenis (1901 – 1986). Hij werd bekender door wat hij allemaal in verre oorden botaniseerde - dat vertelt vriend Google je wel. In zijn jonge jaren was hij voorzitter van de – toen nog jonge – Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Op 24-jarige leeftijd stelde hij een uitgebreide monografie samen over epifyten van vaatplanten op knotwilgen op een groot aantal groeiplaatsen in Nederland. 'Phanerogamen' is een verouderde term voor zaadplanten met een zichtbare bloeiwijze; 'kryptogamen' doelt op alle organismen met onopvallende voortplantingsorganen.

Van Steenis beschrijft maar liefst 290 plantensoorten op knotwilgen, met per soort de hem bekende groeiplaatsen. Hiervan bleken slechts 11 soorten niet in Nederland voor te komen.

OVER DE PHANEROGAMEN EN VAAT-KRYPTOGAMEN VOORKOMENDE OP KNOTWILGEN IN NEDERLAND

DOOR
C. G. G. J. VAN STEENIS.
(Ingekomen 30 December 1925).

In België waren 92 soorten bekend en in Engeland 80. 'Onze wilgen hebben niet te klagen over te weinig commensalen', concludeert hij. Vervolgens gaat hij in op de verspreiding door wind, vacht, veren of uitwerpselen van dieren, en 'toevallige factoren'. Van Steenis concludeert dat wind en vogels mogelijk driekwart van de verspreiding van epifyten op knotbomen veroorzaken. Hij geeft veel verhalende beschouwingen, dit maakt het lange artikel het doorbladeren meer dan waard.

Landschap toen en nu

En hoe zit dat in onze contreien, langs de IJssel-oevers van Arnhem tot Zutphen? Van Steenis vermeldt opvallend vaak de groeiplaatsen Biljoen, Velp en (Worth-)Rheden. Hij, of zijn geciteerde collega's, moeten in deze contreien intensief hebben waargenomen. Er was hier een volslagen ander landschap dan nu: de IJssel schreef men met één s, de rivier meanderde bij Rheden zonder het huidige ingesloten zomerbed, het Rhederlaag was uitgestrekt weidegebied zoals de Havikerwaard, de snelweg A348 werd pas 40 jaar na dato aangelegd, bij weidebouw werd veel minder bemest. Hoogwaters hadden geregeld vrij spel, zoals de watersnood van winter 1925-1926 in het rivierengebied. Toevallig ging Van Steenis' publicatie precies in die weken ter perse! Heeft hij toen mogelijk dieper nagedacht over water als verspreidingsweg van zaden en sporen?

Stonden toen langs de rivieren veel meer knotwilgen voor gerief- en griendhout? Tegenwoordig zijn ze hooguit 'plaatselijk algemeen', net als de hagen in de uiterwaarden. De blik van de botanicus was ook tijdsbepaald. Het monnikenwerk van Van Steenis is een mooie samenvatting van observaties. Ik stel me bebaarde biologen voor, die vol enthousiasme op en in bomen turen, blij dat ze eens niet met een loep en flora in het gras hoeven te knielen. Iedere individuele knotwilg is een potentiële biotoop voor epifytische vaatplanten. Mossen en korstmossen tref je er sowieso al aan. Volgende keer eens goed kijken als je langsfiets of -wandelt. Afstappen en eropaf dus!. Kijken, wat daar valt te ontdekken... buiten het broedseizoen.

Tekst en beeld: Jeroen Boland

Bronnen:

- C.G.G.J. van Steenis - *Over de Phanerogamen en Vaatkryptogamen voorkomen de op Knotwilgen in Nederland (Utrecht, 1925) 46 pp. overdruk in Natuurberichten (online pdf)*
- *Eigen waarneming*

Het plantenvademecum van Arie Koster

Biodiversiteit is een hot topic. En of je nu een geveltuin, tegeltuin of grote achtertuin hebt: een beetje doordachte tuin kan al veel bijdragen aan de diversiteit. Maar wanneer spreek je van een ecologische tuin? Hoe maak je je tuin bij- en vlindervriendelijk en welke planten kies je? Op deze en heel veel andere vragen vind je antwoord in het Plantenvademecum voor wilde bijen, vlinders en biodiversiteit in tuinen van Arie Koster.*

Arie Koster is een autoriteit op het gebied van biodiversiteit in Nederland. Hij promoveerde in 2001 op ecologisch beheer van openbaar groen in relatie tot wilde bijen en was daarna onder andere lector Stedelijke beplantingen bij Hogeschool Van Hall Larenstein. Hij woont met zijn vrouw Itty in Veenendaal en heeft ook zelf een prachtige tuin. Het plantenvademecum is zijn tiende boek: een gids voor professionals en amateurs.

Afgelopen zomer was Arthur Ohm namens De Bijenstal* te gast bij Arie. Hij schreef er een leuk artikel over, dat wij voor KARWIJ - licht geredigeerd - over mochten nemen.

Lessen in biodiversiteit in een hemelse tuin in Veenendaal

De koffie en thee waren nog maar net ingeschonken of Arie Koster begon te vertellen over zijn lange leven met planten en insecten. In het bijzonder dat van wilde bijen en honingbijen. Al gauw hadden we een levendige discussie over biodiversiteit en vooral de sterke aantasting daarvan sinds de vijftiger

jaren in grote delen van ons land. Wat daaraan te doen is, lijkt eenvoudig maar is dat beslist niet. Over de stelling *De biotopen van alle soorten bijen en insecten zijn de laatste 75 jaar in ons land sterk achteruitgegaan, of zelfs verdwenen* waren we het snel eens. Dat is vooral het gevolg van de intensieve landbouw en veeteelt in verreweg alle delen van ons land. Door het royaal gebruik van kunstmest, landbouwchemicaliën en de forse stikstofdepositie.

In de discussie over hoe het herstel van biotopen kan worden bereikt, wijzen niet-imkers vaak met het vingertje naar de honingbijen. De honingbij kan immers veel verder vliegen dan wilde bijen om haar nectar en stuifmeel te halen. En zij zijn met velen, omdat ze een samengestelde kolonie vormen die kan overwinteren. Honingbijen zijn volgens deze opvattingen de concurrenten van de wilde bijen, waardoor deze het ongewenst moeilijk zouden krijgen. Aanhangers van deze 'leer' willen het aantal volken van honingbijen aan banden leggen ten gunste van de wilde bijensoorten.

Zo ziet Arie Koster het niet. Vanuit zijn langjarige praktijk heeft hij gezien en proefondervindelijk vastgesteld dat wilde bijen en honingbijen heel goed samen kunnen leven. Onder voorwaarde dat ieder haar specifieke biotoop maar beschikbaar kan blijven houden. Anders gezegd: er moet steeds gestreefd worden naar een balans tussen beide typen bijen door hun biotopen te beschermen of te herstellen.

Na een hartelijk afscheid verlieten we de 'hemelse' tuin van Itty en Arie Koster. Met een exemplaar van zijn tiende boek onder de arm, een gift van een bijzondere man met een rijke praktijkkennis.

Tekst: Floor Scholten en Arthur Ohm

(*) Fontaine Uitgevers, 2019. (*) De Bijenstal is een ledenblad voor imkers in de regio Arnhem-Velp

Verder lezen? stadszaken.nl/artikel/3310/het-be-lang-van-wilde-bijen-bij-crisis

De wolf is terug in Nederland

Vanaf de laatste ijstijd tot 150 jaar geleden kwamen er wolven voor in Nederland. Door de groeiende landbouw en veeteelt werd hun leefgebied steeds kleiner en nam het aantal prooidieren af. Om aan voldoende voedsel te komen, ging de wolf meer jagen op vee en huisdieren. Dit had tot gevolg dat de mens de jacht opende op de wolf, waardoor deze uit Nederland verdween.

Sinds het einde van de vorige eeuw is de wolf een Europees beschermde diersoort. De wolf en zijn leefgebied moeten worden beschermd. Hierdoor groeit de populatie in de ons omringende landen en breidt de wolf langzaam zijn leefgebied uit. Sinds 2015 zijn er waarnemingen van wolven in Nederland. Op de Noord-Veluwe heeft zich in 2019 een paartje gevestigd dat in 2019 en 2020 jongen kreeg. In december 2020 is ook een wolvenpaar op de Zuid-Veluwe gespot (met wildcam). Vastgesteld is dat een dier afkomstig is van de Noord-Veluwe.

Monitoring

Met DNA-onderzoek wordt de verspreiding van de wolf in Europa gevolgd. Hierdoor weten we ongeveer hoeveel wolven er in Nederland zijn, en waar die wolven zijn geboren. Om de herkomst van de wolf te achterhalen, wordt DNA uit keutels, haren en speekselresten op prooien gehaald. In 2020 waren er zes volwassen wolven gevestigd, met jongen op de Noord-Veluwe.

Levenswijze

Wolven zijn schuwe dieren, die voornamelijk 's nachts actief zijn. Ze hebben een natuurlijke angst voor mensen. Ze leven in roedels: een ouderpaar en hun jongen. Vaak blijft een aantal jongen van vorig jaar ook hangen, daarna worden ze de roedel uitgejaagd. Een roedel doet veel dingen samen, zoals eten, spelen, slapen en jagen. Het menu bestaat hoofdzakelijk uit reeën, herten en everzwijnen. Ze hebben een voorkeur voor makkelijke prooien. Een volwassen wolf eet ongeveer 1.400 kilo prooi per jaar. Als de jongen ongeveer twee jaar zijn, verlaten zij de roedel en gaan op zoek naar een partner en een eigen territorium. Een wolventerritorium is ongeveer 200 tot 300 km² groot. Naast voldoende voedsel is het belangrijk dat het territorium schuil- en rustplaatsen biedt.

Schapenhouders

De angst dat schapen worden doodgebeten door wolven is gegrond. Vooral wolven die op zoek zijn

naar een eigen territorium jagen onderweg op makkelijke prooien, waaronder schapen. Om dit te voorkomen, zullen schapenhouders extra maatregelen moeten nemen: 's nachts ophokken, (elektrische) afrasteringen of speciaal getrainde honden inzetten. Ook in 2020 werden op tientallen locaties schapen doodgebeten door wolven.

De meeste gedode schapen worden echter doodgebeten door loslopende honden of vossen. Zo blijkt uit onderzoek in Drenthe dat er in twee jaren 4.000 tot 11.000 schapen zijn gedood of verwond door honden.

Natuurbeschermingsorganisaties positief

De wolf staat aan de top van de voedselpiramide. Wolven gaan om de paar dagen op jacht naar een hoefdier. Hierdoor zijn er het hele jaar door kadavers in de natuur, waarvan andere dieren profiteren. Denk aan everzwijn en roofvogels als raaf en zeearend, en zeker ook de zeer diverse aasetergemeenschap van kleine organismen. Het regelmatig beschikbaar zijn van kadavers houdt deze laatste diergroep levend en draagt bij aan de biodiversiteit. Doordat wolven vooral jonge, zwakke en oudere dieren bejagen, blijft de hoefdierpopulatie van nature gezond en wordt voorkomen dat deze te sterk

kan gaan groeien. Waar wolven leven komt minder vraat aan jong bos voor; dat heeft een positieve invloed op het landschap.

Invloed op de jacht

Wolven kunnen goed leven in gebieden waar ook op hoefdieren wordt gejaagd. De jachtopbrengst wordt niet minder, maar de jager zal meer moeite moeten doen, omdat de prooidieren waakzamer worden als er in hun gebied wolven aanwezig zijn.

Tekst: Corine Schimmel (IVN Apeldoorn)

Beeld: Ellen van Norren (Zoogdiervereniging)

Bronnen:

wolveninnederland.nl

natuur-nieuws.nl/De-wolf-in-Nederland

bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/wolf/

natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/nationaal-park-veluwezoom/wolf/volg-de-wolf-op-de-zuid-veluwe

Natuurquiz

Marieke Grijze maakte ons blij met een uitdagende natuurquiz! Alle afdelingsleden en huisgenoten mogen meedoen. Lockdownvermaak.

De antwoorden mogen maximaal twee zinnen lang zijn. Mail deze voor 1 mei naar redactie@ivnoostveluwezoom.nl. De jury bestaat uit Marieke Grijze en een redactielid.

De juiste antwoorden en de jurybeoordeling met eervolle vermelding van de nummers 1, 2 en 3 staan in de volgende editie.

Sommige antwoorden kunnen kort zijn, andere vergen wat meer toelichting.

DE VRAGEN

1 Hoe past de snavel van een gruttokuiken in het ei?

2 Waarom heet speenkruid zo?

3 Met die blote pootjes op het ijs! Verliest een eend niet te veel warmte via zijn voeten?

4 Zijn dit allemaal echte paddenstoelennamen? Ja of nee?

- Gul sinterklaasschijfje
- Peervormig draadwatje
- Paarse schijnridder
- Dennenvlamhoed

5 Hoeveel eieren legt een hazelworm ongeveer per seizoen?

- A 1
- B 3
- C 10
- D geen

6 Hoe kan uit één kikkertje een paar liter kikkerdril komen?

7 Kun je verschil zien tussen een mannetjes- en een vrouwtjes-ijsvogel?

8 Hoe lang houden jonge zwijntjes hun 'pyjama'?

9 Welke reptielensoorten komen in Nederland voor?

10 Welke meisjesnaam vind je op de hei?

11 Houden mollen een winterslaap?

12 Hoe komt de kaardenbol aan zijn naam?

13 Wat is het eerste dat een jonge fuut te eten krijgt?

- A brood
- B veertjes
- C insecten
- D vis

14 Hoeveel vleugels heeft een langpootmug?

- A 2 vleugels
- B 4 vleugels
- C 6 vleugels

15 Dit zijn allemaal namen van een diersoort. Over welke diersoort hebben we het? Hyena, Rouwmantel, Spaanse vlag, Erwtenuil, Schilddrager, Schaapje, Roestje

Veel succes!

Tekst: Marieke Grijze

Beeld: Ruben Scholten, Han Peper en Pixabay

Regulier beheer, bijzondere groeiplaats

In de vorige KARWIJ schreven we over de half-natuurlijke plas of poel op bedrijventerrein IJsseloord-2 bij Arnhem. Het bijzondere aan de plek is dat er een gradiënt voorkomt die opvallende kalkminnende (rivierdal)flora mogelijk maakt. Sinds we onze focus op dit bijzondere watertje richtten, wilden we met de beheerder praten. Eind februari lukte het om ter plekke af te spreken.

Beheerder, projectleider en IVN-gids

We troffen Rudie Menting, projectleider bij Dolmans Landscaping Services, en Koen Willemsen van Civil Management, de parkmanager van IJsseloord-2. Beiden toonden zich zeer geïnteresseerd in onze bevindingen en tips voor beheer van water en begroeiing. Wij waren op onze beurt benieuwd naar het beheerplan: kunnen de groeiomstandigheden en het voorkomen van de bijzondere flora worden verklaard door bepaalde ingrepen?

Natuurlijk beheer

Wij hadden van tevoren een natuurlijke indruk van het beheer, die werd bevestigd door wat de projectleider vertelde. Op een hoek staat een groep abelen, terwijl langs het grootste deel van de wat steilere oevers wilgenopslag staat. Dit geeft de poel zijn besloten karakter. In vier jaar tijd neemt hij in delen de hele opgaande begroeiing onder handen. De beheerder wil het aanzicht van de wilgenrand toonbaar houden voor medewerkers en bezoekers van het bedrijventerrein. We bespraken de voor- en nadelen van afwisseling tussen laag afzetten, knotten op stam, of beperken tot doodhoutsnoei in de kruin.

De zandige, glooiende achterkant van de poel is juist botanisch hoogst interessant. De projectleider dunt regelmatig de lage berkenopstand; dit lijkt te verklaren dat orchideeën en andere kalkminnende planten soorten het hier goed doen. Jochem vond daar in 2020 zeldzame oeversoorten boven de snel terugtrekkende waterlijn. De oever staat nu volledig onder water: inmiddels is de poel weer gevuld met hemel- en grondwater en door kwel van het recente hoge IJsselwater. De parkmanager opperde om bij ontwikkeling van het naburige terrein hemelwater af te koppelen naar de poel. We gaven aan dat de variatie van oeverplanten gebaat is bij de vochtgradiënt en enigszins wisselende waterstand. Dit is wellicht gunstig voor de biodiversiteit, zoals een geregeld terugkerende pioniersfase op de droogvallende 'schijnoever'.

Nieuwe vondsten

We zagen ook nieuwe dingen. Zo is de vegetatie van mossen en kleine soorten uit de *Crassulaceae* op de zandige glooiing achter de plas gebaat bij de aanwezigheid van konijnen die holen graven. De

zandvegetatie is niet zeldzaam maar geeft wel een fraai voorjaarsbeeld. Koud tien dagen na het verdwijnen van het sneeuwdek beginnen diverse mossen al te kapselen, de kleine veldkers bloeit al, en lage bodembedekkers en sommige sedums nemen nu steeds meer ruimte, om zich na de bloei later in het seizoen weer onopvallend terug te trekken. Ook interessant: we zien kalkminnende en nitrofiële vegetatie op een steenworp van elkaar, gescheiden door een verwaarloosde haag met wilg, meidoorn en braam op enige afstand van de poel.

We zijn blij dat we konden uitwisselen en werden enthousiast over de informatie die we kregen. We zijn opgelucht dat deze plek met de juiste aandacht wordt beheerd en er geen grote ingrepen zijn voorzien. We hebben gepolst of een besloten excursie ter plekke mogelijk is: daarvoor gaf de parkmanager toestemming. Hopelijk worden later dit jaar weer buitenactiviteiten mogelijk, dan zullen we onze observaties graag met anderen delen.

Tekst en beeld: Jeroen Boland en Jochem Macaré

In dankbare herinnering

Else wordt onderscheiden door IVN

In december is in Warnsveld ons oud-lid Else Wannee-Immerzeel overleden.

Else werd in 1974 samen met haar man lid van onze afdeling. Zij heeft als gids en in diverse werkgroepen veel bijgedragen. In de werkgroep VENEL (Vrijwillig Educatief Natuur- en Landschapsonderhoud) hield ze zich bezig met wilgen knotten en heide-schonen. Ook was ze jarenlang actief in de scholengroep en bij de groep Ruimtelijke Ordening en Beheer (ROB).

Else was docent aan de Academie voor Natuurgeneeskunde op het gebied van de zogenaamde Moermantherapie. Deze therapie beoogt een non-toxische genezing van tumoren. Ze schreef enkele receptenboekjes voor toepassing van dit dieet, waaronder 'Het Moermandieet' van uitgeverij Ankh-Hermes.

Ook voor zichzelf was ze zeer strikt wat voeding betreft. Toen er bij haar vergaderd werd, ontlokte dit een van de leden de opmerking: 'Ik vind je eikeltjeskoffie best te drinken!'

De laatste jaren was Else niet meer actief voor de afdeling; wel toonde ze zich nog wel altijd zeer betrokken. Ook bij het 55-jarig jubileum van de afdeling was zij aanwezig. In 2014 is Else gehuldigd met een mooie speld voor haar 40 jaar lidmaatschap van IVN.

EXCURSIES IN 2021

Dit jaar brengen we geen papieren excursiefolder uit. Vanwege de coronamaatregelen is het onzeker wanneer excursies kunnen plaatsvinden.

Wanneer de coronamaatregelen dit weer toelaten gaan we weer excursies organiseren. Die zullen via deze website en de lokale media aangekondigd worden.

Wil je een eigen excursie onder leiding van een natuurgids kijk dan op: ivn.nl/afdeling/oost-veluwezoom/aan-te-vragen-wandelingenexcursies

Sinds
1980

TUIN GELUK

gebr. RIJNEVELD b.v.
Hoveniers met passie

Dutch Quality
Gardens

Groen maakt gelukkig!

Wilt u dit jaar genieten van uw tuin?

Wij komen graag bij u langs
voor een vrijblijvend advies of offerte.

tel: 0313-427288 mail: info@rijneveld.nl

Edyweg 25 Spankeren

facebook.com/gebroeders.rijneveld

www.rijneveld.nl